

Turvallisuuskomitea
Diaarinumero VN/12457/2021

Luonnos Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 (YTS2024)

Medialiitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto turvallisuuskomitealle luonnoksesta valtioneuvoston päätökseksi Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaksi 2024 ("luonnos").

Esitämme kunnioittavasti huomiomme luonnokseen jatkovalmistelua varten erityisesti tiedon huoltovarmuuden, yhteiskuntarauhan, tiedon saatavuuden ja demokratian kannalta. Lausunnon rakenne perustuu turvallisuuskomitean lausuntopalvelussa antamaan jaotteluun.

1. luku: Johdanto

-

2. luku: Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot

2.7 Henkinen kriisinkestävyys

Medialiitto kiinnittää turvallisuuskomitean huomiota siihen, että sinänsä oikeasuuntainen lause sivulla 24 ("Median merkitys henkisen kriisinkestävyyden vahvistajana korostuu.") on epäselvänä riittämätön. Lauseesta ei esimerkiksi selvästi ilmene, mitä mediaa lauseella tarkoitetaan. Tarkoittaako lause päätoimittajavastuun alla toimivia ja journalistiseen Julkisen sanan neuvoston itsesääntelyyn sitoutuneita tiedotusvälineitä vai niin sanotusti kaikkea "mediaa" mukaan lukien sosiaalinen media?

Tiedotusvälineillä kuten esimerkiksi sanomalehdillä ja aikakauslehdillä on keskeinen rooli siinä, mistä kansalaiset saavat ammattimaisesti ja vastuullisesti tuotettua tietoa kehittääkseen tietämystään ja osaamistaan. Näillä taidoilla ja tiedoilla on merkitystä myös yhteiskunnan ja sen kansalaisten kokonaisturvallisuuden kehittämisen ja henkisen kriisin kestävyyden kannalta.

Medialiitto pitää luonnoksen olennaisena puutteena sitä, että luonnos ei lainkaan tuo esille riippumattomien tiedotusvälineiden, kuten lehdistön, keskeistä, luontaista roolia henkisen kriisinkestävyyden rakentamisessa ja ylläpitämisessä.

Katsomme, että luonnosta tulee jatkovalmistelussa selventää ja täydentää. Ehdotamme, että kyseinen lause sivulla 24 kirjoitetaan uudelleen seuraavasti:

- Journalistiseen itsesääntelyyn sitoutuneiden tiedotusvälineiden merkitys tiedon jakajana ja henkisen kriisinkestävyuden vahvistajana korostuu.

Ehdotamme, että lausetta sivulla 25 täydennetään "riippumaton tiedonvälitys"-sanoilla seuraavasti. Lisäys on merkitty hakasulkeisiin.

- Koulutus, kulttuuripalvelut, [LISÄYS: riippumaton tiedonvälitys,] kulttuuriomaisuuden suojeleminen, hengellisten yhteisöjen toiminta, nuorisotyö ja -toiminta, liikunnan kansalaistoiminta sekä muu järjestö- ja kansalaistoiminta vahvistavat yksilöiden tietoja ja taitoja toimia muuttuvassa yhteiskunnassa.

3. luku: Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat

-

4. luku: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen

-

5. luku: Kokonaisturvallisuuden toimijat

-

6. luku: Kokonaisturvallisuuden tulevaisuus

-

OSA 2: Strategiset tehtävät

Johtaminen: 3. Viestinnän toimivuus

Ehdotamme, että luonnosta täydennetään sivulla 53 konkreettisilla lauseilla, jotka selventävät tosiasiallista tilannetta Suomessa seuraavasti. Lisäykset on merkitty hakasulkeisiin.

- Kriisi- ja häiriötilanteissa viranomaisilla on erityinen velvollisuus huolehtia Suomessa asuvien ihmisten tiedonsaannista. [LISÄYS: Viranomaisviestintä on riippuvainen uutistiedonvälityksestä, jonka välittämään tietoon kansalaiset luottavat myös normaalioloissa. Kattavan tiedonvälityksen turvaamiseksi elinvoimaisen uutismedian toimintakyky tulee turvata kaikissa olosuhteissa.] Häiriötilanteissa kansalaisia varoitetaan tiedossa olevista vaaroista.

Sen selventämiseksi, mitä maamme väestön kattava tavoittaminen myös poikkeusoloissa käytännössä edellyttää, ehdotamme, että luonnosta täydennetään sivulla 55 uudella lauseella seuraavasti. Lisäys on merkitty hakasulkeisiin.

- Valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa perustaa Valtion viestintäkeskus. [LISÄYS: Väestön kattava tavoittaminen edellyttää viranomaisilta journalistisen tiedonvälityksen toimintaedellytysten tukemista esimerkiksi lainsäädännöllä ja tiedonsaannin varmistamista jakamalla tietoa avoimesti.]

Sisäinen turvallisuus: 12. Vaalien toimeenpanon ja demokratian edellytysten turvaaminen ja 13. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen

Jotta kansalaiset voivat tehdä tietoon perustuvia äänestyspäätöksiä vaaleissa ja jotta kansalaisten demokratian ylläpitoon osallistumisen edellytykset voidaan niin normaali- kuin poikkeusoloissakin on tiedotusvälineiden, esimerkiksi sanomalehdistön, toimintaedellytykset turvattava maassamme. Tiedotusvälineiden vaaleihin liittyvällä uutisoinnilla ja myös vaaliehdokkaiden vaalimainonnan näkyvyydellä on suuri merkitys siihen, millaiselta tietopohjalta kansalaiset vaaleihin lähtevät. Tämä vaikuttaa osaltaan myös siihen, miten aktiivisesti kansalaiset osallistuvat vaaleihin ja äänestämiseen.

Ehdotamme, että luonnosta täydennetään sivulla 72 kohdassa "Päämäärä ja tavoitteet" oheisilla kahdella lauseella.

- Tiedotusvälineiden vapaa ja elinvoimainen toiminta turvataan. Kansalaiset tarvitsevat vaaleissa äänestyspäätösten tueksi journalistiset kriteerit täyttävää luotettavaa tietoa.

Ehdotamme, että luonnosta täydennetään sivulla 73 kohdassa "Toimijat" "tiedotusvälineiden"-sanalla. Lisäys on merkitty hakasulkeisiin.

- Demokratian edellytysten turvaamisessa tehdään laajasti yhteistyötä muiden ministeriöiden ja viranomaisten kanssa sekä kansainvälistä yhteistyötä vastaavien viranomaisten, [LISÄYS: tiedotusvälineiden] ja järjestöjen kanssa.

Sisäinen turvallisuus: 17. Väestön suojaaminen

Tiedotusvälineillä on keskeinen rooli tiedonjakamisessa kansalaisille. Tiedotusvälineiden roolin merkitystä tulisi vahvistaa luonnoksen jatkovalmistelussa. Ehdotamme, että luonnosta täydennetään sivulla 80 kohdassa "Toimijat" "tiedotusvälineet"-sanalla. Lisäys on merkitty hakasulkeisiin.

- Yhteistyötä koordinoi sisäministeriö. Keskeisiä toimijoita ovat ministeriöt, valtion viranomaiset, hyvinvointialueet, kunnat, järjestöt, [LISÄYS: tiedotusvälineet] sekä elinkeinoelämä.

Talous, infrastruktuuri, huoltovarmuus: 34. Viestintäverkkojen ja palveluiden saatavuuden, turvallisuuden ja toimintavarmuuden varmistaminen

Jotta riippumattomien tiedotusvälineiden toiminta voidaan varmistaa ja turvata myös poikkeusoloissa, tulee tiedotusvälineiden käyttöön varata kaikissa olosuhteissa viestintäverkot.

Medialiitto ehdottaa, että luonnosta täydennetään jatkovalmistelussa sivulla 110 seuraavalla lauseella.

- Tiedotusvälineiden käyttöön turvataan riittävät viestintäverkot ja -palvelut.

Henkinen kriisinkestävyys: 50. Kulttuuripalvelujen ylläpitäminen ja kulttuuriomaisuuden suojele

Sivulla 139, kohdassa "Päämäärä ja tavoitteet" on epäselvä ilmaisu medialukutaidosta ("Mediakasvatuksen keinoin vahvistetaan väestön kriittistä medialukutaitoa ja aktiivista kansalaisuutta."). Hyvää tarkoittavasta lauseesta ei selviä, tarkoitetaanko sillä esimerkiksi kriittistä suhtautumista kotimaisten tiedotusvälineiden uutisointiin vai viittaako lause internetin sosiaalisen median palveluissa leviävään tietoon.

Medialiiton näkemyksen mukaan Yhteiskunnan turvallisuusstrategian näkökulmasta esimerkiksi sosiaalisen median palveluissa levitettävä mis- ja disinformaatio, jota tekoälyn nopea kehitys tulee digitaalisissa viestintäympäristöissä lisäämään, on todellisuudessa selvästi suurempi turvallisuusuhka kuin kotimaisten päätoimittajavastuun alla toimivien ja Journalistin ohjeisiin sitoutuneiden tiedotusvälineiden julkaisema tieto. Luonnos antaa tästä näkökulmasta katsoen harhaanjohtavan kuvan siitä, missä suomalaisen yhteiskunnan todelliset turvallisuusuhat ovat.

Medialiitto ehdottaa, että lausetta selvennetään luonnoksen jatkovalmistelussa siten, että "kriittisen medialukutaidon" sijaan puhutaan "kriittisestä informaatiolukutaidosta" seuraavasti. Muutos on hakusulkeissa.

- Mediakasvatuksen keinoin vahvistetaan väestön kriittistä [MUUTOS: informaatiolukutaitoa] ja aktiivista kansalaisuutta.

Medialiitto ehdottaa lisäksi, että kohtaan lisätään maininta siitä, että mediakasvatuksessa tavoitteena on myös opettaa kansalaiset erottamaan journalistinen - päätoimittajavastuun ja Journalistin ohjeiden alla julkaistu - tiedotusvälineiden julkaisema tieto muusta internetin sosiaalisen median ja muissa palveluissa tarjotusta informaatioista seuraavasti.

- Mediakasvatuksen keinoin vahvistetaan kansalaisten kykyä erottaa luotettava journalistinen, itsesääntelyyn sitoutuneiden tiedotusvälineiden julkaisema tieto

muusta esimerkiksi informaatiovaikuttajien sosiaalisessa mediassa levittämästä tiedosta.

Henkinen kriinkestävyys: 53. Viestintä

Medialiitto korostaa avoimen viranomaisviestinnän merkitystä avoimessa, luottamukseen perustuvassa demokraattisessa yhteiskunnassa. Yhtäältä tiedotusvälineiden roolia ja toisaalta avoimen viranomaisviestinnän merkitystä tulisi korostaa luonnoksen jatkovalmistelussa.

Ehdotamme, että sivun 144 alkuun kohdan ”Toiminta-ajatus” ensimmäisen kappaleen loppuun lisätään kahden lauseen maininta siitä, että ammattimaisen journalismin ja riippumattomien tiedotusvälineiden toimintaedellytyksistä tulee pitää huolta kestäväällä tavalla seuraavasti.

- Ammattimaisen journalismin ja riippumattomien tiedotusvälineiden toimintaedellytysten turvaamisen merkitys korostuu informaatioympäristön muutosten myötä. Kattavan tiedonvälityksen turvaamiseksi elinvoimaisen uutismedian toimintakyky tulee turvata kestäväällä tavalla.

Medialiitto ehdottaa, että sivulla 144 kohdassa ”Toimijat” toista lausetta täydennetään, jotta siitä selkeästi käy ilmi, mitä avoin viranomaisviestintä kansalaisten sananvapauden turvaamiseksi merkitsee seuraavasti. Lisäys on merkitty hakasulkeisiin.

- Viranomaisviestinnän on annettava [LISÄYS: avoimesti ja oikea-aikaisesti] faktapohjainen ja totuudenmukainen kuva tilanteesta.

Lisäksi kohdassa tulisi selkeästi todeta uudella lauseella, että tiedotusvälineiden tiedonsaatavuus viranomaisilta on turvattava seuraavasti.

- Viranomaisten on turvattava tiedotusvälineiden tiedonsaatavuus viranomaispäätöksistä ja -toiminnasta.

Yleiset kommentit strategialuonnokseen

Pääviesteinään Medialiitto ehdottaa, että luonnoksen jatkovalmistelussa kiinnitettäisiin aktiivisesti huomiota seuraaviin näkökulmiin ja tehtäisiin tässä lausunnossa tarkemmin ehdotetut täydennykset ja muutokset edellä kuvatulla tavalla.

- Suomalaiset tiedotusvälineet, kuten uutismediat, ovat kriisitilanteessa tai sellaisen uhatessa enintään niin vahvoja ja kyvykkäitä tukemaan kansalaisten tiedonsaantia sekä torjumaan hybridiuhkia ja informaatiovaikuttamista kuin mitä se on normaalioloissa. Siksi tiedotusvälineiden toimintakyvystä on pidettävä huolta jatkuvasti ja pitkäkestoisesti. Se on keskeinen osa yhteiskunnan huolellista turvallisuusstrategiaa.

- Media-alan ja riippumattomien tiedotusvälineiden keskeinen rooli osana yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa tulisi näkyä dokumentissa selvästi. Luonnoksen kohdalla niin ei valitettavasti ole.
- Uutistiedonvälitys on erityisesti kriisi- ja poikkeustilanteissa yhteiskunnan johtamisen ja turvallisuuden kannalta välttämätöntä toimintaa. Kansalaisten sananvapauden, toimivan demokratian ja kansakunnan henkisen huoltovarmuuden kannalta keskeisen uutisisällön saatavuuden turvaamista on korostettava luonnoksen jatkovalmistelussa.
- Mediakasvatukseen liittyvissä luonnoksen kirjauksissa tulisi selvästi erottaa toisistaan päätoimittajavastuun alainen, Journalistin ohjeisiin sitoutuneiden tiedotusvälineiden sisältö ja muu media, kuten esimerkiksi sosiaalinen media.
- Luonnos ei mainitse lainkaan tekoälyä tai tekoälyn nopeaan kehitykseen liittyviä yhteiskunnan turvallisuusuhkia. Kuitenkin erityisesti generatiivinen tekoäly muodostaa tulevaisuudessa helposti nykyistäkin suuremman uhan maamme kokonaisturvallisuudelle. Ratkaisuksi ja vastavoimaksi luonnoksessa tulisi voimakkaammin tuoda esille ammattimaisen journalismin ja tiedotusvälineiden, kuten uutismedian, roolia sekä niiden elinvoiman turvaamista kestäväällä tavalla.
- Luonnoksen jatkovalmistelussa tulisi ottaa huomioon valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla, joka korostaa median tärkeää roolia muuttuneessa turvallisuusympäristössämme. Demokratiapolitiikan mukaan yhteiskunnan vakauden kannalta on keskeistä, että suomalaisten tiedonsaanti toimii myös vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Demokratiapolitiikan mukaan journalistisella medialla on tärkeä rooli esimerkiksi informaatiovaikuttamisen kitkemisessä. Median toimintaedellytysten turvaaminen tulee huomioida myös turvallisuus- ja yhteiskuntarauhakysymyksenä.
- Sosiaalisen median palveluiden suosio erityisesti lasten ja nuorten keskuudessa sekä tekoälypalveluiden kehittyminen haastavat osaltaan yhteiskunnan turvallisuutta. Tästä syystä myös Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan tulisi selvästi kirjata informaatiolukutaidon ja mediakasvatuksen aseman vahvistaminen koulujen ja oppilaitosten opetuksessa sekä opettajien koulutuksessa.
- Kansalaisten sananvapauden, toimivan demokratian ja kansakunnan henkisen huoltovarmuuden kannalta keskeisen ammattimaisen toimituksellisen sisällön, erityisesti uutisisällön, saatavuutta olisi korostettava luonnoksen jatkovalmistelussa.
- Uutis- ja ajankohtaistiedonvälitystä ei voi avoimessa ja moniäänisessä yhteiskunnassa jättää kriisi- ja poikkeustilanteissakaan ainoastaan valtio-omisteisen Oy Yleisradio Ab:n tiedonvälityksen varaan. Yleisradion taloudelliset mahdollisuudet varautua poikkeusoloihin ovat olennaisesti paremmat kuin useilla yksityisesti omistetuilla tiedotusvälineillä, kuten lehdistöllä ja yksityisesti omistetuilla radio- ja tv-

kanavilla. Tämä muodostaa riskin suhteessa yhteiskunnan turvallisuusstrategian tavoitteisiin.

Medialiitto ry

Jukka Holmberg
toimitusjohtaja

Ismo Huhtanen
lakiasiainjohtaja, Uutismedian liitto

Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Jäsenjärjestömme ovat Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Suomen Kustannusyhdistys ja Uutismedian liitto. Yhdessä edustamme noin 600:aa yritystä uutismedian, aikakausmedian, kirjojen ja oppimateriaalin kustantamisen sekä painamisen, radio- ja tv-toiminnan ja jakelun alueilla. Jäsenyritykset työllistävät Suomessa suoraan noin 20 000 henkilöä, ja liiton edustamien toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto on noin 3,1 miljardia euroa.